

допомогу у створенні атмосфери емоційної захищеності та підтримки; посилення індивідуальної відповідальності (робота щодо посилення інтернальності локусу контролю, тобто допомогти членам сім'ї відчувати, що вони дійсно можуть контролювати багато чого в своєму житті).

У психологічному консультуванні виділяють такі етапи: 1) встановлення контакту з клієнтом, орієнтування його на спільну роботу; 2) формування запиту з розповіді звернення до психолога; 3) спільна оцінка і аналіз способів вирішення проблемної ситуації; 4) узагальнення результатів взаємодії з клієнтом і вихід з контакту.

Виходячи із специфіки роботи з неблагополучними сім'ями, в процесі консультування необхідно застосовувати такі методи психологічного впливу, як: інтерпретація – дозволяє клієнтові інакше поглянути на свою проблему, дає йому альтернативне сприйняття реальності, сприяє трансформації поглядів, а також може змінити почуття, думки, настрій, поведінку; директива – вказівка, що підказує клієнтові, яку дію зробити і яких дій чекає від нього консультант; зворотний зв'язок – допомагає клієнтові створити новий образ себе, стимулює здатність подивитися з боку на складну ситуацію; логічна послідовність – пояснення клієнтові наслідків його поведінки і мислення, формування уміння передбачати результати своїх дій; резюме – метод, що допомагає прояснити клієнтові, що було зроблено за час консультації, підвести підсумки, перенести узагальнення, висновок і рішення в реальне життя.

ЛІТЕРАТУРА // LITERATURA // REFERENCES

1. Гончарова Т. І. Неблагополучні сім'ї та робота з ними / Т. І. Гончарова // Народна освіта. 2002 . – № 6. – С.98–102.
2. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика): Навчальний посібник. – К.: ІПК ДСЗУ, 2007. – 341 с.

Джежик О. В. (Одеса, Україна)

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК ОБ'ЄКТ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У тезах розглядаються науково-теоретичні підходи до вивчення таких понять, як «реабілітація», «психотерапія», «психологічна корекція», «розвиток особистості» з метою надання особам, постраждалим від торгівлі, людьми якісної правової, соціальної та психологічної допомоги.

Dzhezhyk O. (Odessa, Ukraine)

TRAFFICKING IN HUMANS AS AN OBJECT OF PREVENTIVE ACTIVITIES

Theses discuss scientific and theoretical approaches to the study of such concepts as «rehabilitation», «psychotherapy», «psychological correction», «personality development» with the aim of providing quality legal, social and psychological assistance to victims of trafficking in human beings.

Пропонуючи профілактику торгівлі людьми, як один із напрямів професійної діяльності з якими зустрічаються психологи та соціальні працівники, виконуючи свої службові обов'язки, я вважаю необхідним перш за все визначитися з понятійним апаратом. У науковій літературі та законодавчих актах використовуються такі терміни, як «попередження», «профілактика», «запобігання», «превенція» та інші. Чимало вчених вкладають у ці поняття неоднаковий зміст, виходячи з різних рівнів, напрямків та видів попереджувальної діяльності [2, с. 125-126]. Тобто деякі автори не ототожнюють поняття «попередження» та «профілактика», надаючи кожному окреме тлумачення та різний логічний обсяг [6, с. 113-114].

Необхідно зазначити, що запропонована термінологічна дискусія стосовно розмежування цих понять, що визначають одне й те саме явище, явно недоцільна, оскільки не має теоретичного та практичного сенсу, є явно надуманою, поглиблює понятійну плутанину, змушує вчених «переключатися» з аналізу змісту явища на його етимологічну оболонку. Розрізнення цих понять суперечить буквальному змісту зазначених слів. Адже кожне з них означає одне й те саме: щось упередити, щось не допустити. Всі ці слова є взаємозамінними синонімами. Тому заходи рівнозначно можуть бути або попереджувальні, або профілактичні, або запобіжні, або превентивні. Так само діяльність однаково може бути або попереджувальна, або профілактична, або запобіжна, або превентивна. Все це – одне й те саме. В основу ж розмежування попереджувальної діяльності за рівнями, напрямками, видами має бути покладений аналіз її змісту, а не вживання в одних випадках терміна «попередження», а в інших – «профілактика». Доцільно пригадати, що термін «профілактика» перейшов з медичної практики масових щеплень проти хвороб. Тут мається на увазі не можлива хвороба конкретного індивіда. Таким чином, можна визначити профілактику як попередження торгівлі людьми безвідносно до конкретної особистості.

Як юридичний термін профілактика в широкому плані – це складна об'єктивно обумовлена система керованої діяльності, що закономірно склалася на конкретному історичному етапі суспільного життя і яка забезпечує науково-теоретичну і практичну реалізацію заходів, спрямованих на попередження злочинів і злочинності.

Педагогічна профілактика в залежності від вибору об'єкта впливу, змісту профілактичної роботи містить у собі деякі аспекти соціальної профілактики: загально-соціальної, спеціальної, індивідуальної. Виділяючи індивідуальну профілактику в особливий вид попереджувальної діяльності, слід пом'ятати, що вона нерозривно пов'язана із заходами загальної профілактики, оскільки остання є тим фундаментом, на якому будується вся індивідуальна робота.

У науковій літературі можна зустріти і більш конкретизоване визначення індивідуальної профілактики – як системи цілеспрямованого, організованого, з урахуванням педагогічних вимог виховного впливу на

свідомість, почуття волю профілактованої особи з метою усунення, нейтралізації, блокування у неї негативних і одночасно формування позитивних якостей [3, с. 53].

Оскільки жертви торгівлі людьми отримують величезні психологічні та фізичні травми, захворювання, втрату зв'язків з близькими і рідними, емоційні травми, наркозалежність, СНІД, таким людям необхідна якісна своєчасна допомога з метою зменшення стресових проявів і негативних наслідків перебування в неволі, повернення їх до нормального життя, а також зниження можливості ревіктимізації. Проживання в рабських умовах ламає їх життя, викликаючи різноманітні деструктивні наслідки як порушення психічного та фізичного здоров'я, особистісні та соціальні відхилення.

Все це визначає необхідність надання особам, постраждалим від торгівлі людьми якісної правової, соціальної та психологічної допомоги.

Практичні психологи не тільки вивчають особу жертв торгівлі людьми, а ще й впливають на них з метою оказання психологічної допомоги. Особливу увагу слід приділяти питанням психологічної профілактики таких деструктивних явищ, як посттравматичний стресовий синдром, психосоматичні та емоційні розлади, дезадаптація, віктимність поведінки та аутоагресивні прояви (суїцид).

Психологічний вплив на осіб, постраждалих від торгівлі людьми частіше за все називають такими термінами, як «реабілітація», «психотерапія», «психологічна корекція», «розвиток особистості».

Психологічна реабілітація – це комплекс заходів, спрямованих на відновлення, корекцію психологічних функцій, якостей, властивостей особи, створення сприятливих умов для розвитку та утвердження особистості.

Психотерапія (від грец. *psyche* – душа та *therapeia* – лікування) дослівно перекладається як «лікування душі». В теперешній час термін не має однозначного тлумачення. При різноманітті тлумачень прослідковуються два підходи: клінічний та психологічний. При першому підході психотерапія розглядається як сфера наукових знань про методи лікування, які впливають на стан та функціонування організму в сферах психічної та соматичної діяльності. При другому підході психотерапія визначається як особливий вид міжособистісної взаємодії, при якому жертвам торгівлі людьми надається професійна допомога психологічними засобами при вирішенні виникаючих у них проблем чи труднощів психологічного характеру. Таким чином, головна мета другого підходу – невилікування від психічних розладів, а допомога в процесі становлення свідомості та особистості, при якій психотерапевт постає супутником клієнта, його другом та наставником.

Умовами, необхідними для успішної реалізації психологічного підходу до психотерапевтичної роботи, являється наявність перш за все психологічної, а не медичної освіти, прагнення ставити не клінічний аналіз і призначати лікування, а сприймати людину, якою вона є, проявляти до неї співчуття, щирість і чесність, пошук разом з нею шляхів подолання життєвих негараздів. Наслідком такого розуміння психотерапії являється розповсюдження її методів в педагогіці, психології та соціальній роботі. Але

все ж таки, ураховуючи, що психотерапія почала формуватися в медичній сфері, що спеціальність психотерапевта передбачена перш за все в різних лікарнях, доцільно використовувати поняття «психотерапія» прирівняно до роботи практичних психологів тільки у випадках, коли мова йде про усунення неврозів, фобій та інших психосоматичних проявлень. Коли виникає потреба в усуненні менш хворобливих відхилень (наприклад, акцентуацій характеру), то доцільно використовувати поняття «психологічна корекція».

Психологічна корекція – це спрямований психологічний вплив на особистість з метою забезпечення її повноцінного розвитку та функціонування.

Термін «розвиток особистості» (особистістний ріст) означає формування соціально значущих особистістних якостей та усунення психологічних умов, перешкоджуючих цьому.

Таким чином, підставою для розмежування категорій «реабілітація», «психотерапія», «психологічна корекція», «розвиток особистості», являється мета впливу на клієнта чи надання психологічної допомоги: лікування психічних розладів, корекція акцентуацій характеру та функціональних станів (зміна, виправлення того, що вже є), розвиток професійно важливих особистістних якостей (розвиток потенціалу).

Особливості психологічного впливу на внутрішній світ людини (клієнта) визначається початковою теоретичною позицією, яку вибірає практичний психолог. Аналіз наукової літератури показує, що в теперішній час найбільш розповсюджені наступні теоретичні підходи до психотерапевтичної та психокорекційної роботи: психоаналітичний (заснований на внутрішній психології); поведінковий (включає тренінги вмінь та програми модифікації поведінки); гіпосугестія і самонавіювання (аутотренінги); нейролінгвістичне програмування; гештальттерапія; екзистенційально-гуманістичний підхід та клієнт-центрована терапія.

Не аналізуючи сутність теоретичних підходів, відзначемо, що жоден з прийнятих підходів не має суттєвої переваги. Ефективність психокорекційної роботи у великому ступені залежить від давності психологічної проблеми клієнта та вміння психотерапевта (практичного психолога) підібрати до нього адекватні методи психологічного впливу.

Необхідно розмежувати індивідуальні та групові форми психокорекційної роботи. Найбільш типовою формою індивідуальної психокорекційної роботи практичного психолога є консультування. Як відзначається в науковій літературі, психологічне консультування, як молодий напрямок психологічної практики, поки що не має чітко окреслених меж. «Консультування – це сукупність процедур, спрямованих на допомогу людині в вирішенні проблем та прийнятті рішень стосовно професійної кар'єри, шлюбу, сім'ї, вдосконалення особистості та міжособистісних стосунків» [4, с. 7].

Це визначення достатньо близько тим, які дають вітчизняні фахівці. Так, Г. С. Абрамова підкреслює: «Суть психологічного консультування

полягає в тому, щоб психолог, використовуючи свої спеціальні, підкреслюю, спеціальні знання, професійні, наукові, створив умови для іншої людини, в яких вона переживає свої нові можливості в вирішенні її психологічних задач» [1, с. 199]. В багатьох визначеннях підкреслюється, що серцевиною консультування є взаємодія між клієнтом та психологом. Карл Роджерс, один з найвідоміших представників гуманістичної концепції в психології та засновник «клієнт-центрованої» терапії (тобто терапії, при якій клієнти завжди знаходяться у центрі уваги), відокремив три головних принципа даного підходу: кожна особистість унікальна, володіє безумовною цінністю та заслуговує поважного ставлення до себе; кожна особистість має бути відповідальною за себе та свої вчинки; кожна особистість має право самостійно обирати цінності та цілі, приймати самостійні рішення [5, с. 120].

Засновуючись на даних принципах, слід уникати будь-якого нав'ювання, тиску на клієнта, оскільки це заважає йому приймати на себе відповідальність та правильно вирішувати свої проблеми.

Психологічне консультування, як сфера психокорекційної роботи має багато відмінностей від психотерапії:

- консультування орієнтовано на клінічно здорову особистість – це люди, які мають у повсякденному житті психологічні труднощі та негаразди, а також люди, які почувають себе добре, але ставлять собі цілі подальшого розвитку особистості (тобто консультування – це засіб особистісного росту);

- консультування засновано на вірі людини в її можливість змінитися на краще;

- консультування частіше орієнтовано на теперешній час та на майбутнє клієнтів (на відміну від психотерапії, орієнтованої на пошук проблем у минулому);

- консультування зазвичай орієнтується на короткострокову допомогу (до 15 зустрічей), психотерапевтичні сеанси можуть тривати декілька років;

- консультування орієнтується на соціально-психологічні проблеми, які виникають при взаємодії особистості та оточуючого середовища;

- консультування цілеспрямовано на зміну поведінки та на розвиток особистості клієнта [4, с. 13].

Все вище вказане свідчить, що здійснення своєчасної та якісної профілактичної роботи, цілком виключити у осіб, які постраждали від торгівлі людьми стрес та посттравматичний синдром в сучасних умовах, скоріше за все, не може. Але цілком можливо істотно зменшити їх руйнівний вплив на психологічний стан людини.

Підводячи підсумки, необхідно підкреслити, що поставлена перед нами проблема актуальна та потребує пильної уваги, і данна стаття являє собою підсумок одного з багатьох етапів наукової розробки даної проблеми.

ЛІТЕРАТУРА // ЛИТЕРАТУРА // REFERENCES

1. Абрамова Г. С. Введение в практическую психологию. М., 1996. С. 199.
2. Аванесов Г. А. Криминология и организация предупреждения преступлений. М., 1995. С. 125–126.

3. Алексеев А. И., Сахаров А. Б. Принципы преступлений и устранения их органами внутренних дел. М., 1985. С. 53.
4. Кочюнас Р. Основы психологического консультирования. М., 1999. С. 7–13.
5. Роджерс К. Взгляд на психотерапию, становление человека. М., 1994. С. 120.
6. Юридична психологія: підр. для студ. юрид. вищ. навч. закл. і фак. / В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв та ін.] / (за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва). К., 1999. 352 с.